

Taryhyň iň meşhur jelepleri

Category: Kitapcy, Powestler, Romanlar, Sözler, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 22 январа, 2025

Taryhyň iň meşhur jelepleri TARYHYŇ IŇ MEŞHUR JELEPLERI

*"Çykar beýabana gyzy, gelini,
Ak ýüzüne ýapar gara telini,
Kemçinlik eýleýip ýygan puluny,
Düzedip özüne daka başlady".*

Magtymguly PYRAGY.

Jelepçilik etmek düýn ýa şu gün çykan zat däl, bu pişe dünýäniň taryhy ýaly gadymy. Ýagdaý şeýle bolansoň, jelepçiligiň taryhy-da okyjylary gyzyklandyrsa gerek. Hernäçe gizlemek islese-de, örän seýrek duş gelenem bolsa, jelepçiligiň yzlaryna biziň taryhymyzda-da gabat gelmek bolýar. Jelep sözüne manydaş loly, kemçin, künti... ýaly sözleriň bolmagy hem sözümiziň dogrudygyna kepil geçse gerek. Mysaly irki edebi çeşmelerimizden alalyň. "Gorkut ata" eposynyň "Baý Bugra beg ogly Bamsy Birek boýy" bölümünde Bamsy Birek uzak illerde mysapyrlyk çekip gelenden soň, Ýalançy Ýalynjaňyň alyna aldanyp durmuşa çykмага razylyk beren söýgülisi Banu Çeçegiň öňüne çykanda onuň garşysyna Bogazja Patma atly aýal çykýar. Bogazja Patma sözünü doly manysynda

jelep. Aşakda biz onuň Bamsy Birek bilen aýdyşygyndan parçalary bereris.

Hernäme-de bolsa, bu ýaramaz pişe bilen meşgullanýan zenanlaryň döwi beýleki ahlakly zenanlara garanda bir pelle aşakda bolupdyr. Munuň başga hili bolmagy mümkin hem däl. Salyhatlylykda, aňyrdan yzarlamakda, halallykda dünýäde deňi-taýy bolmadyk türkmen ahlak taýdan bozuk ýeňles gylykly aýal-gyzlara toýda-ýasda beýemçilik etmäge ýol bermändir, gazandyr ojagyň başyna golaýlaşdyrmandyr. Türkmen muny gönülöp aýtmasyda, aýlawly sözler bilen düşüner ýaly edip aýtmagy başarypdyr. Bamsy Birek şular ýaly ýerde ahlak taýdan bozuk ýeňles gylykly zenanlara öz hetdini tanatmagyň nusgasyny berýär:

*– Ant içeyin, bu göz bogaz gysyraga mündügim ýok,
Garabaşa bardygym ýok,
Öýňüziň ady "Derejik" dälmi?
Itiňiziň ady "Barak" dälmi?
Seniň adyň kyrk oýnaşly Bogazja Patma dälmi?
Gaty gitseň, başga aýyplaryňy hem açaryn!
Seniň bile meniň oýnum ýok, bar ýeriňe otur...*

Jelepçilik temasy seýregrägem bolsa häzirkî zaman türkmen prozasynda işlenmeýän tema däl. Oraz Ýagmyryň "Duman daganda" romanyndaky Aýgözeliň, Annageldi Nurgeldiýewiň "Töhmet belasy", "Ýalňyz şaýat" powestlerindäki Gözeldir Heseliň, Orazguly Annaýewiň "Girdap" powestindäki Jemalyň, Goçy Annasähedowyň "Elden-ele geçen gyz" powestindäki Balgyzyň, Merdan Baýadowyň "Ene" hekaýasyndaky Aýjemalyň obrazy jelepçilik ýoluna ymykly düşen zenanlaryň obrazydyr. Şuňa meňzeş sutonýor jelepleriň obrazy Sapargeldi Annasähet Iner oglynyň, Öwezduurdy Nepesowyň romanlarynda hem duş gelýär. Olaryň arasynda jelepçilik ýoluna ykbaly keç gelip düşenlerem bar, özi ilgezik bolup meslikden jelepçilige baş goşanlaram bar. Biz bu ýerde jelepleriň çeper obrazyna edebi seljerme geçirmekçi däl. Bu eýýäm başga makalanyň gürrüňi. Häzir bu ýaramaz pişeden söz açmak bilen çeper obrazlaryň däl-de, jelepçilik etmekde taryhda yz galdyran käbir belli zenan

şahslaryň adyndan söz açmakçy. Aşakda ady agzaljak jelepler ýaşap geçen döwründe beýleki jelepleriň ählisinden bir ädim öňe saýlanypdyr.

- **Frina**

Gadymy Gresiýanyň taryhynda ýaşap geçen iň meşhur jelepleriň biri-de Frinadyr.

Frinany tanymallyga ýetiren zat onuň çakdanaşa owadanlygyndan ötri haýsydyr bir kiçeňräk etmiş bilen aýyplanyp jogapkärçilige çekilmegidir.

Frinanyň aklawjysy sud mejlisine çykmazdan öňinçä onuň ýakasyny bilgeşleýin ýyrtypdyr. Onuň perişan halyny gören kazy bolsa Frinany bigünä diýip bilmek hakynda karar kabul edipdir.

- **Salli Solsberi (1692-1724)**

Şol döwrüň Londonynda özüni oňarýan kisesi pulluja aristokratlaryň ählisi Salliniň müşderisi eken. Günlerde bir gün ol tanşan erkekleriniň biri bilen özara dawalaşýar we ony döşünden ýaralaýar. Sud ony bir ýyl azatlykdan mahrum edýär. Hanym Salli zyndanda birküç aýyny geçirensoň, zyndanda sifilis keseli zerarly aradan çykypdyr.

- **Weronika Franko**

Weronika Franko XVI asyr Fransiýasynyň erkekler tarapyndan arzuwlanýan iň tanymal jelepleriň biri bolupdyr. Hatda Fransiýanyň koroly Anri III hem onuň müşderisi eken.

Weronika Franko jadygöýlik bilen aýyplanyp, jogapkärçilige çekilýär. Ýöne ol özüni ökdelik bilen aklamagy başaryp ýakylmakdan halas bolýar, şol gün onuň bilen bile sud mejlisine çykan aýallaryň Weronikaňky ýaly maňlaýy çüwmändir...

• Lulu Uaýt

Lulu Uaýt 1800-nji ýyllarda ABŞ-nyň Nýu Orlean ştatynyň iň tanymal jelepleriniň biri bolupdyr. Onuň bilen bir düşege girmek beýlede dursun, ýeke gezek näz-kereşme bilen ýyrşaryp bakmagy-da aýallardyr erkekleri özüne bendiwan edip taşlapdyr. Belkäm, şonuň üçindir, Amerikada häli-häzirlerem Luly Uaýtyň adyny göterýän jaz klublary bar.

- **Sada Abe**

XX asyryň başlarynda ýaşan ýapon geýşasyny Ýaponiýada tanamaýan ýokdy. Ol özüniň jemleýişlik meşgullanýandygyna garamazdan "gezýän" erkeginiň başga biri bilen ýakyn gatnaşykda bolýanyny bilip, gabanjaňlygyny ýeňip bilmedi. Ol "gezýänini" gynap öldüripdir, öldürensoňam jesedini bölek-bölek edip parçalaýar. Polisiýa işgärleri Sadany ele salanlarynda, onuň gapjygyndan öldürilen biçaräniň jynsy agzasy çykypdyr. Sada sud jogapkärçiligine çekilende özüne ölüm jzasynyň berilmegini haýyş etse-de kazylar ony baş ýyl azatlykdan mahrum edýär.

- **Ketrin Uolters**

Ketrin Uolters XIX asyr Angliýasynyň iň elýetmez jelepleriniň biri bolupdyr. Hatda ol "Hyde Park" seýilgähine gezim etmäge çykanda ony diňe ýeke gezek görmek üçin sansyz mähelle yzyndan ylgaýan eken. Onuň müşderileriniň arasynda öz ýurdunyň koroly bilen birlikde käbir goňşy ýurtlaryň korollary hem bolupdyr. Megerem şonuň üçindir, Ketrin Uolters baý we bol-telki durmuşda ýaşapdyr.

- **Margareta Gertruda Zelle**

Mata Hari ady bilen tanalýan Margareta Gertruda Zella ekzotik tanslary etmek bilen erkekleri özüne maýyl edipdir. Ol Birinji jahan urşunda Germaniýanyň hasabyna jansyzlyk etmekde aýyplanyp atylyp öldürilýär.

- **Çžen Şi (1775-1844)**

Hanym Çžen ady bilen tanalýan Çžen Şi işleýän jelephanasyny garakçylar talandan soňra garakçylaryň baştutany bilen arasyny sazlap "gezip" başlapdyr. Garakçybaşy "äri" öldürilenden soň garakçylaryň başyna özi geçip taryhyň iň uly zenan garakçysyna öwrülipdir. Çžen Şi Hytaýa gan gusdurypdyr. Onuň hasabyna işleýän 300 sany gämisi we 40 müňe golaý nökeri bolupdyr.

Taýýarlan: Has TÜRKMEN. Taryhy makalalar